

Didactisch Dilemma

Juli 2011

Jaargang 1, nummer 4

Vakexpert

In dit nummer:

Vakexpert	1
Een goede docent: expert of coach?	1
De ontwikkeling van een docent	2
Kun je gebrek aan kennis compenseren?	2
Praktische tips en valkuilen	3
Onderzoek	4
Literatuur	4

Casus 1:

Je staat volgende week ingeroosterd om les te geven over een onderwerp waar je weinig vanaf weet.

Ga je proberen om in een paar uur deskundig te worden of richt je je op het bedenken van activerende werkvormen?

Casus 2:

Je bent docent gedragswetenschappen. Eén van je taken is het begeleiden en beoordelen van de aios bij hun verbeteringsplan. Het begeleiden van het proces lukt je wel, maar van de inhoud heb je vaak geen verstand. Je gunt de aios eigenlijk een deskundiger docent als begeleider.

Casus 3:

Uit de onderwijsbeoordelingen komt keer op keer naar voren dat de aios meer experts en specialisten in het onderwijs willen.

Je concludeert daaruit dat de aios jou niet deskundig genoeg vinden.

Dilemma:

Kun je je als docent het beste richten op het vergaren van zoveel mogelijk kennis, zodat je vakinhoudelijk deskundig bent? Of leren aios vooral van iemand die didactisch goed lesgeeft? Hebben ze vooral behoefte aan een goede coach en procesbegeleider of worden ze een goede huisarts door zoveel mogelijk experts voor de klas te hebben?

Is een goede docent een inhoudelijk expert of goede coach?

Sommige mensen beweren dat veel kennis van de geneeskunde alles is wat je nodig hebt om een goede docent te zijn. Een geheel andere visie is dat juiste didactische vaardigheden essentieel zijn voor een goede docent en dat docenten helemaal geen inhoudelijke experts hoeven te zijn. Alle kennis is uiteindelijk te vinden en met een docent als gids komen de aios er wel.

Het competentieprofiel van de docent CHVG bestond voorheen louter uit niet-vakinhoudelijke competenties. In 2008 is het gebied "handelen als expert" als 'nulde' competentiegebied toegevoegd. De omschrijving hiervan luidt:

"Het handelen als expert vormt het hart van het competentieprofiel van de docent. Daarin is het bijhouden van de ontwikkelingen op het eigen vakgebied een voorwaarde voor het adequaat kunnen vervullen van de rol als docent."

In een recent onderzoek van Van Roermund et al (2011) wordt de vraag beantwoord of docenten zich in deze competentie herkennen (zie pagina 4).

Er zijn veel studies gedaan naar wat de belangrijkste kwaliteiten van docenten zijn (zie onderzoek Hattie pagina 4). Een van de meest genoemde kenmerken is gedegen en flexibele kennis van het onderwerp waarover het onderwijs gaat, voldoende om verbanden te kunnen leggen binnen een kennisdomein, tussen domeinen en met de kennis van aios.

Stappen in de ontwikkeling van een docent.

Bijna niemand is vanaf zijn eerste les zowel een inhoudelijk goede docent als een goede procesbegeleider. Er zijn verschillende onderzoeken naar de ontwikkeling van docenten in de eerste jaren van hun carrière. In de meeste modellen heten de eerste jaren de novice/ survival jaren, waarin de docent vooral gericht is op verwerven van kennis over de inhoud van het onderwijs, logistiek en orde en de vraag of hij/zij wel leuk/ goed genoeg is (acceptatie). Hij is dus vooral bezig met de leerstof en zichzelf. Pas daarna krijgt hij meer oog voor de aios en voor groepsprocessen.

Vakdidactisch competent: van beginner tot excellent!

In hoeverre ben je vakdidactisch competent? In welke omschrijving herken je jezelf het best?

Beginnend

Loopt geregeld op tegen tekort aan inhoudelijke kennis. Volgt de inhoudelijke lijn van het lesmateriaal. Beargumenteert inhoudelijke keuzes niet. Schakelt amper tussen abstract en concreet. Maakt het vak (nog) niet aantrekkelijk voor aios, is (nog) niet bezig met de vraag naar relevantie.

In ontwikkeling

Toont inhoudelijke kennis op niveau lesmateriaal. Laat inhoudelijk soms het materiaal los. Geeft aanzet tot het verantwoorden van inhoudelijke keuzes. Schakelt af en toe tussen abstract en concreet. Maakt het vak soms aantrekkelijk voor aios, gaat gesprek over relevantie aan.

Competent

Toont parate inhoudelijke kennis die lesmateriaal ontstijgt. Laat inhoudelijk geregeld het lesmateriaal los. Beargumenteert inhoudelijke keuzes. Schakelt geregeld tussen abstract en concreet. Maakt het vak geregeld aantrekkelijk voor aios, geeft relevantie ervan aan.

Excellent

Toont parate, wendbare inhoudelijke kennis. Kan inhoudelijk los van lesmateriaal werken. Schakelt soepel tussen abstract en concreet. Maakt het vak bijna altijd aantrekkelijk voor aios, beargumenteert relevantie ervan overtuigend.

“Bijna niemand is vanaf zijn eerste les zowel een inhoudelijk goede docent als een goede procesbegeleider.”

Bron: Competentieprofiel universitaire lerarenopleiding.

Kan een docent met didactische vaardigheden zijn beperkte inhoudelijke kennis compenseren?

Inhoudelijke expertise wordt belangrijker naarmate de aios minder voorkennis heeft en het onderwijsmateriaal weinig gestructureerd is. Het is dan moeilijker voor de aios om zelf kennis te vergaren, het sluit nergens bij aan en de aios leunt dan meer op de kennis van de docent. Daarbij is het wel van belang dat de docent is staat is aan te sluiten bij de kennis en behoeften van de aios (Moust & Schmidt, 1998).

“I know nothing about the subject, but I’m happy to give you my expert opinion.”

Praktische tips en valkuilen

Het is voor iedereen lastig om onderwijs te verzorgen over een onderwerp waarin je geen expert bent. Toch zal het de meeste docenten regelmatig overkomen. De volgende tips kunnen je helpen bij de voorbereiding en uitvoering van het onderwijs.

Wel doen:

- Lees al het materiaal dat de aios hebben van tevoren. Dé manier om snel je geloofwaardigheid te verliezen is door wat de aios moeten lezen niet voorbereid te hebben.
- Laat de aios zelf nadenken door ze prikkelende vragen te stellen en actief te laten participeren. Maak gebruik van je beginnersniveau door je af te vragen wat jij zou willen weten.
- Bedenk van tevoren welke boodschap je echt over wilt brengen. Begin daar met je voorbereidingen en verlies je niet in details die je zelf ook niet belangrijk vindt.
- Vraag ervaren collega's welke onderwerpen/vragen vaak aan de orde komen/ je kunt verwachten.
- Maak goede aantekeningen tijdens de voorbereiding zodat je belangrijke informatie snel terug kunt vinden.
- Kijk of er een deelonderwerp is waar je wel veel van weet en begin daarmee.
- Toegeven als je een antwoord niet weet.
- Houd het nieuws in de gaten voor leuke weetjes over een onderwerp. Daarmee toon je interesse.

Wel doen:

Maak gebruik van je beginnersniveau door je af te vragen wat jij zou willen weten.

Niet doen:

- Voorbereidingstijd onderschatten. Ga je niet te buiten aan het zoeken naar extra weetjes/ nieuwe informatie om vervolgens niet meer toe te komen aan de basis.
- Je te goed voorbereiden. Zorg dat je niet verdwaalt in alle nieuwe informatie die je gelezen hebt.
- College houden omdat dat veiliger voelt en je de inhoud gemakkelijker kunt sturen en de vragen kunt beperken. Hier leren mensen niet veel van.
- Focussen op lijstjes (bv de 10 kenmerken van ..). Ze lijken overzichtelijk, maar de aios leren er weinig van.
- Te hoge verwachtingen scheppen bij je publiek en jezelf als expert presenteren.
- Jezelf als ondeskundig presenteren: 'sorry-dat-ik-hier-sta houding' of 'jullie weten er waarschijnlijk net zoveel of zelfs meer van dan ik'
- Jezelf in één richting verliezen bijvoorbeeld bij het zoeken op internet

Niet doen:

Je verliezen in het zoeken naar extra informatie op internet.

Huisartsopleiding AMC-UvA

Didactisch Dilemma verschijnt
eenmaal per kwartaal.

Samenstellers:

Nynke van Dijk

Bernadette Snijders Blok

E-mail:

b.m.snijdersblok@amc.uva.nl

n.vandijk@amc.uva.nl

Eerder verschenen num-
mers

- Motivatie

- Transfer

- Niveauverschil

verkrijgbaar bij de samen-
stellers

Onderzoek: Wat kenmerkt een excellente docent?

John Hattie (2003) formuleerde op basis van vele studies, zestien kenmerken van excellent docentengedrag en vergeleek ze met de kenmerken van ervaren docenten. Volgens zijn analyses verschilt een excellente docent wat betreft vakkennis op vier aspecten van een ervaren docent.

1. *Diepgaand beroepsbeeld.* De expert zoekt vaker naar meer informatie, terwijl de ervaren docent meer uitgaat van direct beschikbare data. Experts zijn meer gefocust op het oplossen van problemen in relatie tot individuele prestaties van studenten, terwijl de ervaren docent beslissingen vaker van de hele klas af laat hangen. Experts zijn meer opportunistisch en flexibel in hun lesgeven.
2. *Probleemoplossend.* Experts beschikken niet per definitie over meer kennis, maar over kennis die meer geïntegreerd is; zij kunnen nieuwe kennis daardoor gemakkelijk met bestaande kennis combineren en lesinhoud gemakkelijker in verband brengen met andere onderdelen in het curriculum. Ze passen daardoor hun lessen gemakkelijk aan, aan de behoeften van studenten.
3. *Anticiperend vermogen.* Experts kunnen gemakkelijker anticiperen, plannen en improviseren als de situatie daarom vraagt. Zij besteden meer tijd aan het begrijpen van het probleem en minder aan het uitproberen van verschillende oplossingen. Ze monitoren, controleren en werken oplossingen bij op basis van feedback als dat nodig is.
4. *Besluitvaardig.* Experts kunnen beter identificeren welke aspecten belangrijk en welke minder belangrijk zijn. Zij hebben heldere ideeën over hun lesopbouw met wel een algemene opeenvolging van inhoud, maar zonder details als timing of het exacte aantal voorbeelden. Deze aspecten worden bepaald op basis van vragen en antwoorden van studenten. Ze anticiperen uitdrukkelijk op onvoorziene gebeurtenissen afhankelijk van student prestaties.

Hattie J. Teachers make a difference: what is the research evidence? Australian Council for Educational Research Annual Conference: Building Teacher Quality. October 2003. http://research.acer.edu.au/research_conference_2003/4

Onderzoek: Meer coach dan expert?

In een recente kwalitatieve studie onder docenten van twee Nederlandse huisartsopleidingen is onderzocht wat volgens deze docenten de kenmerken zijn van 'een goede docent'. Dit beeld is vergeleken met het competentieprofiel van de huisartsdocent. De onderzoekers hebben interviews gehouden met 28 docenten (10 gedragswetenschappers en 18 huisartsdocenten) met 1-20 jaar ervaring als docent. De mening van de docenten over wat een goede docent is komt slecht overeen met de beschrijving in het competentieprofiel. Vooral in de rol van expert (competentie 0) herkennen de docenten zichzelf niet. Hun rol is vooral die van coach, niet van docent of expert. Hun primaire taak is niet het aanleren van nieuwe kennis, maar eerder het laten reflecteren op ervaringen. De docenten zien zichzelf als iemand die gelijkwaardig is aan de aios en dichtbij hen staat. De expertiseontwikkeling van docenten is vooral gebaseerd op praktijkervaring, uitgebreid met kennis van collega-docenten. Hierdoor is het inhoudelijke niveau van het onderwijs vaak niet hoger dan het niveau van docent met de meeste expertise. Externe bronnen of experts worden hierbij zelden geraadpleegd. Kennis over groepsdynamica vinden de docenten van groter belang dan vakinhoudelijke kennis.

En bij onze huisartsopleiding? Hoe zien onze docenten hun rol? Met het investeren in kaderhuisartsen, werken in jaarteam en in het derde jaar zelfs met profiel docenten lijken we de weg ingeslagen te zijn naar specialiseren en docenten die ook vakexpert zijn!

Van Roermund TACM, Tromp F, Scherpier AJA, et al. Teachers' ideas versus experts descriptions of 'the good teacher' in postgraduate medical education: implications for implementation. A qualitative study. BMC Med Educ. 2011;11:42..

Literatuur

- Huston T. Teaching what you don't know. 2009. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London.
- Irby DM. What clinical teachers in medicine need to know. Acad Med 1994;69, 333-42.
- Moust JHC, Schmidt HG. Probleemgestuurd onderwijs. Praktijk en theorie. 1998. Wolters-Noordhoff.
- Seldin P. Evaluating faculty performance. A practical guide to assessing teaching, research and service. 2nd edition, 2006. Anker Publishing, San Francisco.
- www.zichtopexcellentie.nl